

Vilniaus
universitetas

Susitikimas su vaikystės traumine patirtimi ankstyvoje paauglystėje: pasekmės mentalizacijai ir elgesio bei emociniams sunkumams

Dokt. Lina Gervinskaitė-Paulaitienė ir doc. dr. Rasa Barkauskienė

lina.gervinskaite@fsf.vu.lt

8-oji kasmetinė Vilniaus traumų psichologijos konferencija
2017 m. spalio 27 d.

VILNIAUS UNIVERSITETAS
FILOSOFIJOS FAKULTETAS

E. pastaugos Kontaktai

Ieškoti...

PRADŽIA APIE FAKULTETĄ STRUKTŪRA IR KONTAKTAI STUDIJOS MOKSLAS TARPTAUTINIAI RYŠIAI PROJEKTAI PASLAUGOS NAUJIENO

Pradžia > Struktūra ir kontaktai > Katedros > Klinikinės ir organizacinės psichologijos katedra > Mokslas > VU Raidos psichopatologijos tyrimų grupė

STRUKTŪRA IR KONTAKTAI

- » Dekanatas
- » Studijų skyrius
- » Katedros
  - » Edukologijos katedra
  - » Filosofijos katedra
  - » Filosofijos istorijos ir logikos katedra
  - » Bendrosios psichologijos katedra
  - » Klinikinės ir organizacinės psichologijos katedra
    - » Katedros nariai
    - » Stojantiesiems
    - » Studijos
    - » Mokslas
      - » VU Asmenybės psichodinamikos tyrimų grupė
      - » VU Organizacinės psichologijos tyrimų grupė
      - » VU Raidos psichopatologijos tyrimų grupė
      - » VU Suicidologijos tyrimų grupė

VU Raidos psichopatologijos tyrimų grupė

VU Raidos psichopatologijos tyrimų grupė yra VU Klinikinės ir organizacinės psichologijos mokslininkų grupė, kuri tyrinėja vaikystės ir paauglystės raidos procesus ir sunkumus, elgesio ir emocines problemas bei įvairius rizikos bei apsauginius veiksnius (vaiko individualių ypatumų, šeimos ir tėvystės, bendraamžių ir mokyklos konteksto) ir jų sąveikas, veikiančius normalios raidos ir neadaptatyvaus prisitaikymo aspektus.

Remdamiesi raidos psichopatologijos perspektyva, psichologinius sunkumus suprantame kaip besiformuojančius laike ir veikiamus daugybės persipynusių veiksnių. Mus domina ir normalios raidos trajektorijos, ir keliai, vedantys į prisitaikymo sunkumus ir iš jų. Atsakymams į šiuos klausimus pasitelkiame tiek skerspjūvio, tiek tęstinių tyrimų metodologiją, o tyrimuose kviečiame dalyvauti tiek įprastos raidos, tiek įvairių sunkumų turinčius vaikus ir paauglius.

Nariai Projektai Publikacijos Pranešimai konferencijose Tyrimai Bendradarbiavimas Kontaktai

Tyrimų grupės vadovė Doc. dr. **Rasa Barkauskienė**
Doc. dr. **Danguolė Čekuolienė**
Doc. dr. **Asta Adler**
Dokt. **Lina Gervinskaitė-Paulaitienė**
Dokt. **Izabelė Grauslienė**

2017/2018 metais tyrimus atliekantys studentai:

Klinikinės psichologijos magistrantės: Karolina Brasaitė, Gintailja Budraitytė, Jonė Piekuraite, Milda Tumenienė, Rūta Urbaitytė, Roberta Dirgelaitė, Akvilina Jurksaitė, Gabrielė Nemanaitė.

Psichologijos bakalaurantė Svetlana Puronienė.

2016/2017 metais tyrimus atliekė studentai ir kiti tyrėjai:

Klinikinės psichologijos magistrės Giedrė Dovydytė, Armita Gineikaite, Gabrielė Skabeikytė.

<http://www.fsf.vu.lt/struktura/katedros/klinikines-ir-organizacines-psichologijos-katedra/mokslas/vu-raidos-psichopatologijos-tyrimu-grupe>

Mentalizacija

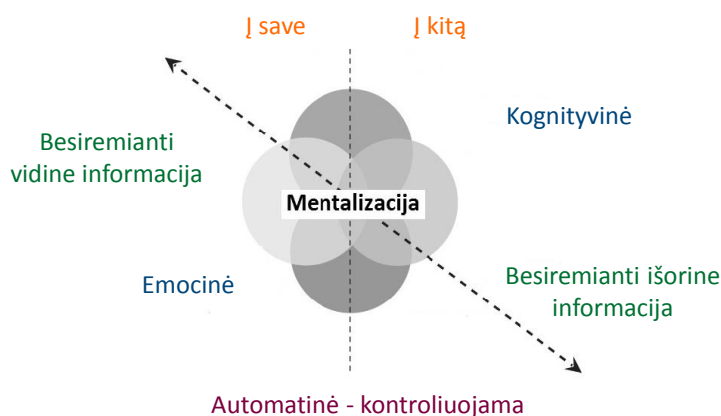
Vilniaus
universitetas

- Mentalizacija apibūdinama kaip savo ir kitų žmonių elgesio supratimas siejant jį su psichikos būsenomis, tokiomis kaip norai, poreikiai, emocijos, įsitikinimai, tikslai, mintys (Allen, Fonagy, & Bateman, 2008).
- Tarpasmeninės prigimties, pirmiausia besivystanti prieraišumo santykiuose (Fonagy et al., 1991, Fonagy & Target, 1997).
- Užtikrina nuoseklios savasties struktūros pagrindą, kuria savo veiksmų autorystės patyrimo, atsakomybės už savo veiksmus jausmą (Fonagy & Target, 1997)

Mentalizacijos dimensijos

Vilniaus
universitetas

Choi-Kain & Gunderson (2008) pasiūlytas schemas modelis, patikslintas remiantis Fonagy & Luyten (2015)

Reikšmė psichikos sveikatai

Vilniaus
universitetas

- Pakankamai gera mentalizacija – adaptyvi raida (Luyten & Fonagy, 2015), psichikos sveikata (Allen, Fonagy, & Bateman, 2008)
- Ilgalaikiai ar laikini mentalizacijos sutrikdymai, netikslumai – siejami su skirtinga psichopatologija (Fonagy et al., 2011)

Trauminio patyrimo pasekmės

Vilniaus
universitetas

- Trauminė patirtis → šiame pranešime dėmesys **smurto patyrimui**
- Mentalizacijos teorijoje keliamą prielaidą, kad vaikystėje patirtas smurtas gali trikdyti mentalizacijos raidą ir kartu didinti pažeidžiamumą psichopatologijai (Fonagy et al., 2012).

Ką iš tyrimų žinome apie ...

Vilniaus
universitetas

- **Smurto patyrimo sąsajas su mentalizacija** -> kol kas ne daug tyrimų
  - smurto patyrimas susijęs su prastesne **mentalizacija prieraišumo santykių** kontekste vaikystėje (Ensink et al., 2015), vidurinėje ir vėlyvoje paauglystėje (Taubner & Curth, 2013), suaugusiojo amžiuje (Chiesa & Fonagy, 2014)
  - prieštaringi rezultatai apie sąsajas su emocijų atpažinimu ir supratimu (Luke & Banerjee, 2013)
  - yra duomenų apie neigiamas sąsajas su kito žmogaus įsitikinimų supratimu (Benarous, Guilé, Consoli, & Cohen, 2015)

- **Smurto pasekmes elgesio bei emociniams sunkumams** ->
  - daug sąsajas patvirtinančių tyrimų (Norman et al., 2012, Kessler et al., 2010)

Ko dar nežinome?

Vilniaus
universitetas

- **Kaip ankstyvoje paauglystėje?**
  - Kai vyksta dideli fiziologiniai, neurobiologiniai, kognityviniai, emociniai ir socialiniai pokyčiai, o su šiais pokyčiais, tikėtini ir kiekybiniai bei kokybiniai mentalizacijos pokyčiai (Taubner, Wiswede, Nolte, & Roth, 2010)
  - Naujos raidos užduotys, kurias įveikti gali trukdyti ankstesnė nepalanki patirtis -> galimos sąsajos su emociniais ir elgesio sunkumais

- **Ar mentalizacija yra mediatorius, galintis paaiškinti smurto ir psichopatologijos ryšį** (Fonagy et al., 2004; Macintosh, 2013)?
  - Kuris mentalizacijos aspektas svarbiausias?

Tyrimo tikslas

Vilniaus
universitetas

- Analizuoti smurto patyrimo sąsajas su mentalizacija ir elgesio bei emociniais sunkumais ankstyvoje paauglystėje.

Tyrimo dalyviai

Vilniaus
universitetas

- 705 jaunesnieji paaugliai
- Nuo 11 iki 14 metų ($M = 12,58$, $SD = 0,89$)
- Iš jų 343 vaikinai (48,7 proc.) ir 362 merginos (51,3 proc.)
- 650 buvo pasiekti per skirtingas mokyklas
- 39 paaugliai buvo pasiekti per globos namus
- 16 pasiekti per skirtingus specialistus (psichologus, socialinius darbuotojus)

Tyrimo instrumentai

Mentalizacijos vertinimas	Į save - į kitą	Emocinė - kognityvinė	Remiasi vidine - išorine informacija	
Reflektyviosios funkcijos klausimynas jaunuoliams (<i>RFQY</i>) (Sharp et al., 2009)	S + K	E + K	V + (I)	Santykių kontekste; bendras rodiklis
Vidinių būsenų atpažinimo iš akių testas (<i>RMET</i>) (Baron-Cohen et al., 2001)	K	E + K	I	Išorine informacija besiremianti
Situacinės istorijos v.4. (<i>SI</i>) (Gervinskaitė-Paulaitienė ir Barkauskienė, 2016)	K	E / K	V + (I)	Kito žmogaus elgesio aiškinimo tikslumas, remiantis emocijomis ir mintimis
Emocijų įsisąmoninimo lygių skalė vaikams (<i>LEAS-C</i>) (Bajgar et al., 2005)	S / K	E + (K)	V	Emocijų įsisąmoninimo lygis, kompleksiškas

Tyrimo instrumentai (II)

Vilnius
universitetas

• Smurto patyrimas

- Vaikystės patirčių klausimynas (VPK), parengtas remiantis Nepalankių vaikystės patirčių klausimynu (Felitti et al., 1998)
  - Emocinis smurtas ir apleistumas
  - Fizinis smurtas ir apleistumas
  - Seksualinis smurtas

• Emociniai ir elgesio sunkumai

- 11–18 metų jaunuolio savęs vertinimo lapas (YSR/11-18) (Achenbach & Rescorla, 2001, lietuviška versija - Žukauskienė, Kajokienė ir Vaitkevičius, 2012)

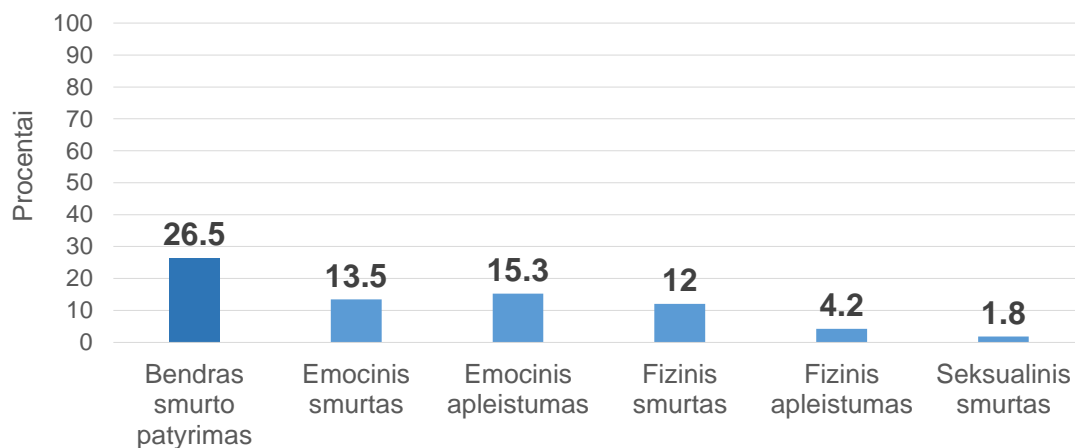
Vilnius
universitetas

Rezultatai

Skirtingų smurto rūšių patyrimas

Vilniaus
universitetas

Smurto patyrimo ir mentalizacijos sąsajos

Vilniaus
universitetas

	RFQY	RMET	SI. Kognityvinė	SI. Emocinė	SI. Bendras	LEAS-C Savo	LEAS-C Kito	LEAS-C Bendras
Smurto patyrimas	-0,19***	-0,10*	-0,05	-0,03	-0,05	-0,05	-0,06	-0,02

*p < 0,05, ***p < 0,001

Smurto patyrimo ir emocinių bei elgesio sunkumų sąsajos

Vilniaus
universitetas

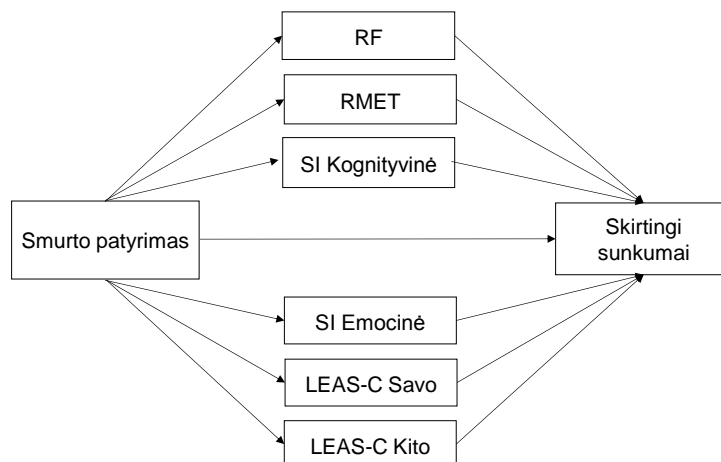
	Afektiniai sunkumai	Nerimastingumas	Somatiniai sunkumai	Opozicinis neklusnumas	Elgesio sunkumai
Smurto patyrimas	0,43^{***}	0,30^{***}	0,28^{***}	0,17^{**}	0,28^{***}

***p < 0,001

Mentalizacija kaip mediatorius tarp suvokto smurto patyrimo ir emocinių bei elgesio sunkumų

Vilniaus
universitetas

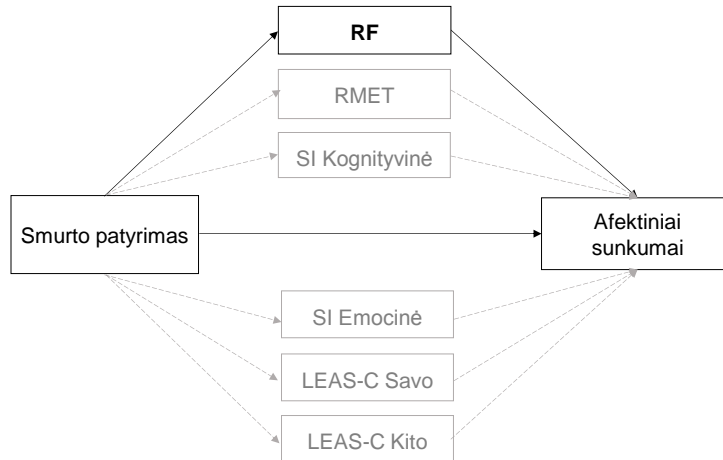

Kontrolinis kintamasis - lytis

Mentalizacija kaip mediatorius tarp smurto patyrimo ir afektyvių sunkumų

Vilniaus
universitetas

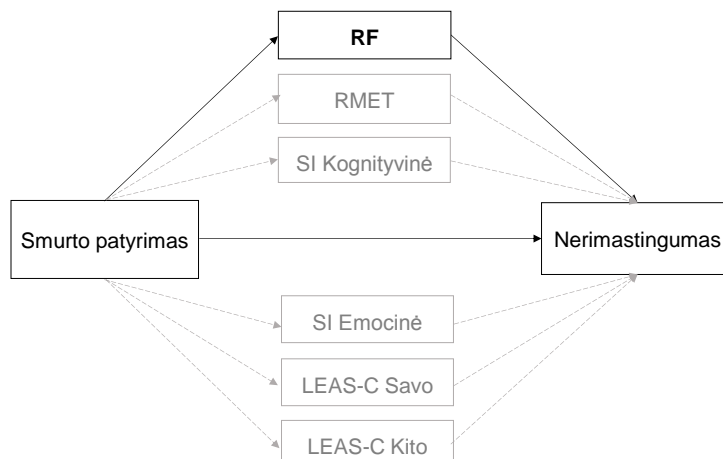

Netiesioginis efektas $b = 0,148$, 95% PI (po savirankos) [0,062; 0,291]; tiesioginis efektas $b = 1,461$, [1,189; 1,743]

Mentalizacija kaip mediatorius tarp smurto patyrimo ir nerimastingumo

Vilniaus
universitetas

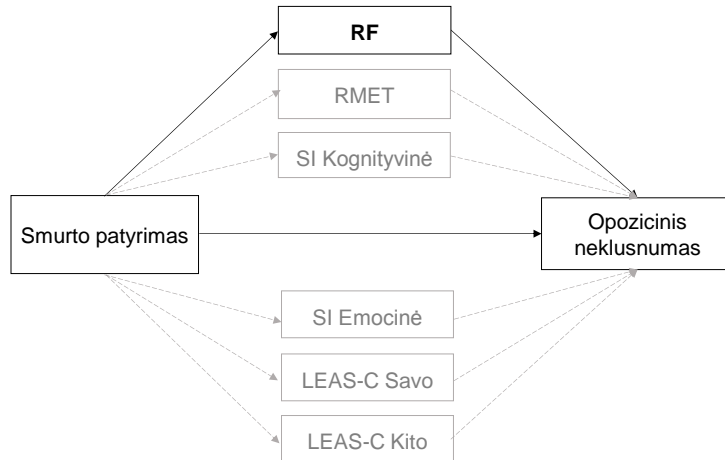

Netiesioginis efektas $b = 0,046$, 95% PI (po savirankos) [0,005; 0,111]; tiesioginis efektas $b = 0,525$, [0,358; 0,691]

Mentalizacija kaip mediatorius tarp smurto patyrimo ir opozicinio neklusnumo

Vilniaus
universitetas

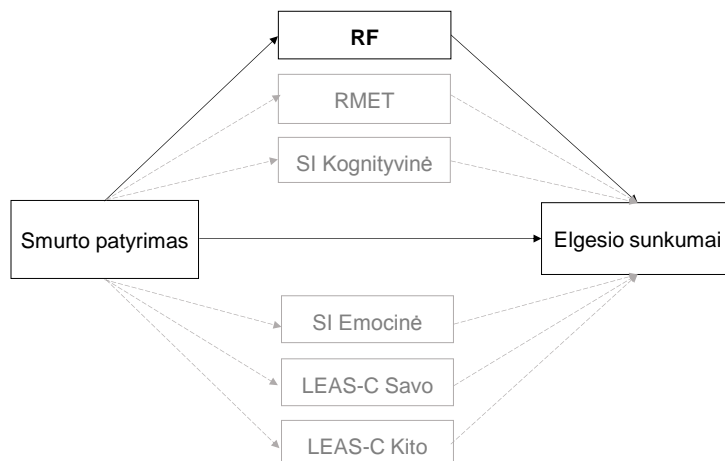

Netiesioginis efektas $b = 0,049$, 95% PI (po savirankos) [0,011; 0,115]; tiesioginis efektas $b = 0,351$, [0,195; 0,508]

Mentalizacija kaip mediatorius tarp smurto patyrimo ir elgesio sunkumų

Vilniaus
universitetas

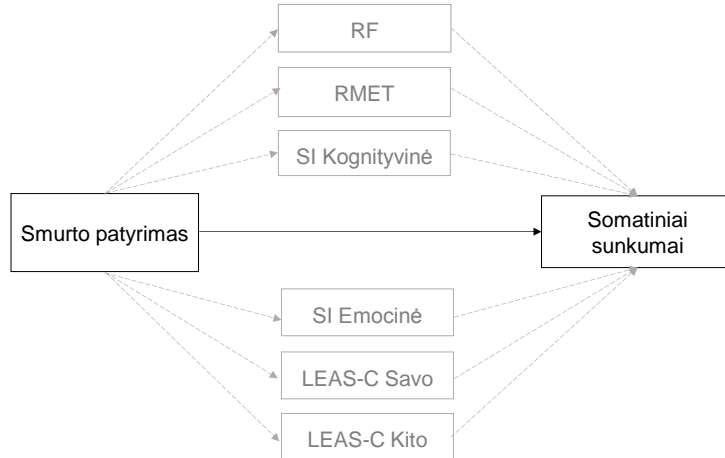

Netiesioginis efektas $b = 0,083$, 95% PI (po savirankos) [0,022; 0,194]; tiesioginis efektas $b = 0,770$, [0,521; 1,019]

Mentalizacija kaip mediatorius tarp smurto patyrimo ir somatinių sunkumų

Vilniaus universitetas

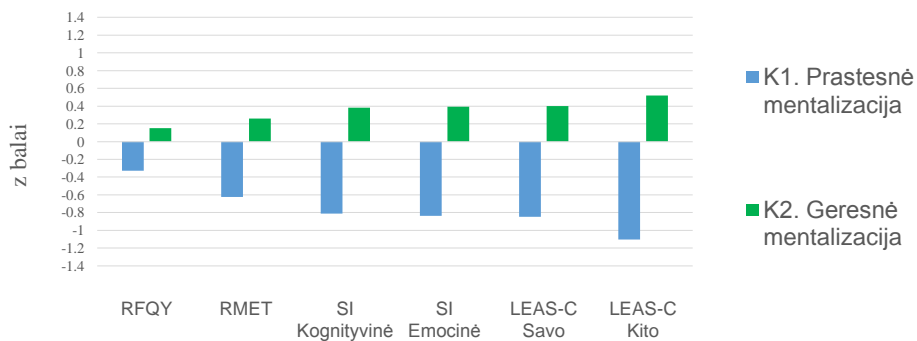
Netiesioginiai efektai – nereikšmingi, tiesioginis efektas $b = 0,436$, 95% PI [0,279; 0,593]

Ar mentalizacija gali veikti kaip apsauginis veiksnys?

Vilniaus universitetas

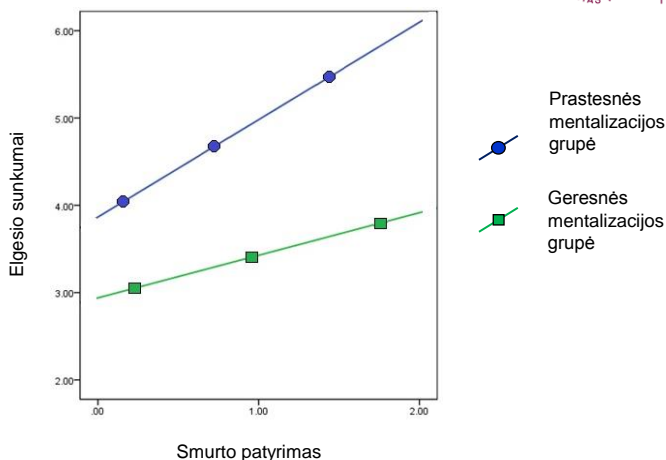
- Ar mentalizacijos lygis keičia ryšį tarp smurto patyrimo ir elgesio bei emocinių sunkumų?
- 2 grupės jaunesniųjų paauglių pagal visų mentalizacijos rodiklių lygį:

Moderacinis mentalizacijos efektas smurto patyrimo ir elgesio sunkumų ryšyje

Vilniaus
universitetas

Interakcijos efektas $b = -0,628$, $t = -2,946$, $p < 0,01$; Prastesnės ment. grupėje: $b = 1,116$, $t = 6,983$, $p < 0,001$; Geresnės ment. grupėje: $b = 0,488$, $t = 3,461$, $p < 0,001$

Apibendrinant

Vilniaus
universitetas

- **Susitikimas su vaikystės traumine patirtimi ankstyvoje paauglystėje:**
  - Ketvirtadalis jaunesniųjų paauglių nurodo vienokio ar kitokio smurto patyrimą
- ... **pasekmės mentalizacijai**
  - Didesnis nurodomas smurto patyrimas susijęs su prastesne mentalizacija santykių kontekste
- ... **elgesio bei emociniams sunkumams**
  - Didesnis nurodomas smurto patyrimas susijęs su didesniais emociniais ir elgesio sunkumais
  - ir šį ryšį iš dalies galima paaiškinti per prastesnę mentalizaciją santykių kontekste. Tai galima suprasti kaip kelią, kuriuo smurto patyrimas tampa elgesio/emocinėmis problemomis.

Apibendrinant

Vilnius
universitetas

- Geresnė mentalizacija silpnina neigiamą smurto patyrimo ir elgesio sunkumų ryšį.
- Prevencijai ir intervencijai
  - mentalizacija – galimas prevencijos ir/ar intervencijos fokusas
  - ypatingas dėmesys paauglių reflektyvios funkcijos, t. y. gebėjimo suprasti, reflektuoti save, kitą ir santykius psichikos būsenų perspektyvoje, stiprinimui
  - elgesio sunkumų ir smurto patyrimo atveju – dėmesys skirtingų mentalizacijos aspektų stiprinimui, kadangi čia bendrai mentalizacijos galimybės ar jų stoka apsprendžia minimą ryšį